

ลักษณะทางสังคม-เศรษฐกิจ-การเมืองของหมู่บ้าน

ลักษณะทางสังคม-เศรษฐกิจของหมู่บ้าน

หมู่บ้านแห่งนี้ ไม่ปรากฏหลักฐานทางราชการว่าก่อตั้งเป็นชุมชนตั้งแต่เมื่อใด แต่จากหลักฐานบันทึกประวัติการเผยแพร่ศาสนาในภาคอีสาน โดยพระสังฆราชในคริสต์ศาสนา นิกาย โรมันคาทอลิกรูปหนึ่ง ทำให้เราทราบว่า หมู่บ้านแห่งนี้มีอายุมากกว่า 100 ปี¹ (ตั้งเป็นชุมชนมาก่อนปี พ.ศ. 2428)

หมู่บ้านแห่งนี้ตั้งอยู่บริเวณรอยต่อระหว่าง 3 จังหวัด ในเทือกเขาภูพานได้แก่ จังหวัดสกลนคร จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดมุกดาหาร ห่างจากที่ตั้งกิ่งอำเภอประมาณ 14 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 1,400 ไร่ เป็นที่นาประมาณ 200 ไร่ ที่เหลือ เป็นพื้นที่ทำไร่ ซึ่งได้แก่ ไร่ข้าว ไร่มันสำปะหลัง ไร่ฝ้าย และไร่เงาะ

---

¹ เกลาดีอุส บาเย, ประวัติการเผยแพร่ศาสนาในภาคอีสาน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้ว, 2527), หน้า 66. บันทึกไว้ว่า "ประมาณเดือนสิงหาคม หรือต้นเดือนกันยายน ค.ศ. 1887 (พ.ศ. 2428) มีผู้คนจากหมู่บ้านแห่งนี้ไปหาที่บ้านท่าแร่ เพื่อขอให้ขาดหลวงเดินทางไปเยี่ยมพวกเขา มีขาดหลวงคนหนึ่งชื่อคุณพ่อตาแบง ได้เดินทางไปกับพวกเขา ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งขอเรียนคริสต์ศาสนา ขาดหลวงท่านนี้จึงได้สอนศาสนาในบ้านหลังเล็ก ๆ หลังหนึ่ง ต่อมาขาดหลวงเห็นว่าหมู่บ้านแห่งนี้ตั้งอยู่ในที่คับแคบ ไม่ถูกสุขลักษณะ ชาวบ้านบางกลุ่มเชื่อฟังจึงรีบย้ายไปตั้งหมู่บ้านใหม่ ห่างจากหมู่บ้านแห่งนี้ไม่กี่กิโลเมตร" ดังนั้นจึงเกิดเป็นสองหมู่บ้านขึ้น.

รูปที่ 2.1 ภาพหมู่บ้านมองจากภูเขาสูงสุดลูกหนึ่ง

รูปที่ 2.2 บ้านหมู่บ้านพระราชทานและป้ายชื่อหมู่บ้าน บริเวณทางเข้าหมู่บ้าน

รูปที่ 2.3 ถนนเข้าสู่หมู่บ้าน ด้านหลังจะเห็นเทือกเขาภูพานล้อมรอบหมู่บ้าน

ประชากรในหมู่บ้านมีทั้งสิ้นประมาณ 404 คน เป็นชายประมาณ 199 คน เป็นหญิงประมาณ 205 คน มีครัวเรือนทั้งสิ้น 89 ครัวเรือน ครอบครัวยุคหนึ่ง ๆ มีสมาชิกโดยเฉลี่ย 4-5 คน*

การกระจายของประชากร

อายุ (ปี)	จำนวนคน	ร้อยละ
61 ปีขึ้นไป	27	7
41-46	65	16
26-40	93	23
16-25	97	24
7-15	90	22
แรกเกิด-6 ปี	32	8
รวม	404	100

จะเห็นได้ว่า ประชากรที่มีอายุระหว่าง 16-46 ปี ซึ่งเป็นวัยทำงานนั้น มีจำนวนถึงร้อยละ 63 ของประชากรทั้งหมด

เนื่องจากความทุรกันดาร และความยากลำบากในการคมนาคม ทำให้ชาวบ้านเดินทางไปติดต่อกับโลกภายนอกน้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะเวลาก่อนที่จะมีการตัดถนนลูกรังเชื่อมระหว่างหมู่บ้านแห่งนี้กับหมู่บ้านข้างเคียงในปี พ.ศ. 2523 ชาวบ้านจะ

* เหตุผลที่ใช้ตัวเลขจำนวนประชากรโดยประมาณเนื่องจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการปกปิดชื่อหมู่บ้านที่ศึกษาไว้เป็นความลับ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหลีกเลี่ยงการให้สถิติตัวเลขที่แน่ชัด ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้สามารถชี้เฉพาะเจาะจงได้ว่าหมู่บ้านแห่งนี้คือแห่งใด.

ออกไปติดต่อกับหมู่บ้านข้างเคียงในกรณีที่เอาหน่อไม้ที่ขุดจากป่า และของป่าชนิดต่าง ๆ ไปแลกเปลี่ยนข้าว เลี้ยงผ้า และเอางาไปขายแก่พ่อค้าในหมู่บ้านใกล้เคียงและในกิ่งอำเภอเท่านั้น²

องค์กรทางศาสนาและความเชื่อของชาวบ้าน

หมู่บ้านแห่งนี้มีวัดทางพระพุทธศาสนา 1 แห่ง ตั้งอยู่บนเนินเขา ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน สร้างจากงบประมาณโครงการพัฒนาตามพระราชดำริ เมื่อ พ.ศ. 2524 โดยราษฎรได้เรียกร้อง ผ่านผู้ประสานงานโครงการพัฒนาตามพระราชดำริในที่ประชุมราษฎรของหมู่บ้าน เมื่อสร้างวัดเสร็จ เจ้าหน้าที่ของโครงการฯ ได้นิมนต์พระภิกษุมหาภิณฑลจากตำบลต่างอยมาจำพรรษา 1 รูป ต่อมา ในปี 2526 พระบวชใหม่ มาจำพรรษาเพิ่มอีก 1 รูป และชาวบ้านได้ส่งบุตรหลานมาบวชเป็นสามเณรอีก 2 รูป

ในด้านความเชื่อของชาวบ้าน มีลักษณะผสมผสานระหว่าง ศาสนาพุทธแบบชาวบ้านซึ่งเชื่อเรื่องกรรม เรื่องนรก สวรรค์ กับความเชื่อเรื่องผี และสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติที่ชาวบ้านนับถือ เช่น ผีตาแฮก ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผู้คุ้มครองรักษาข้าวในนา การเลี้ยงผีตาแฮกก็เพื่อให้ผีตาแฮกบันดาลให้ข้าวในนาออกงามและให้ผลเต็มที่ นอกจากนี้ ยังเป็นผีที่จะรักษาสัตว์เลี้ยง และเจ้าของให้เป็นปกติสุขตลอดฤดูทำนา ความเชื่อในเรื่องนี้คล้ายคลึงกับความเชื่อของชาวอีสานโดยทั่วไป

พระสงฆ์ นอกจากเป็นผู้ประกอบพิธีทางพุทธศาสนาแล้ว ยังได้รับการนิมนต์จากชาวบ้านให้ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องอาถรรพ์ โชคลางต่าง ๆ และการขับไล่ผีร้ายด้วย ผู้วิจัยเคยเห็นชาวบ้านวัยกลางคนคนหนึ่ง ไปนิมนต์พระมารคน้ำมนต์สะเดาะเคราะห์ เนื่องจากชาวบ้านผู้นั้นฝันร้าย เมื่อรดน้ำมนต์แล้วทำให้ชาวบ้านผู้นั้นมีอาการที่แสดงความสบายใจว่าก่อนทำพิธีเป็นอันมาก³ ความเชื่อเรื่องบุญกรรม นรก สวรรค์ นั้นเป็นความเชื่อที่ปรากฏชัดมากในหมู่ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน

² สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน วันที่ 23 ตุลาคม 2526.

รูปที่ 2.4 พระภิกษุสามเณรในวัดประจำหมู่บ้าน ซึ่งสร้างโดย
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตลาด

ในหมู่บ้านไม่ตลาดสำหรับเป็นแหล่งรวม ในการจำหน่าย และแลกเปลี่ยนสินค้ามีเพียงร้านขายของเบ็ดเตล็ด 1 ร้าน ขาย สบู่ ถ่านไฟฉาย น้ำมันก๊าด ยาต้มใจ ยาकाไก่ ยาสูบ หลังจากการสังเกตของศูวิจัยและสอบถามจากเจ้าของร้านทราบว่า มีการซื้อสินค้าจากร้านเป็นจำนวนน้อย สินค้าที่จำหน่ายได้มาก ได้แก่ ยาต้มใจ ยาकाไก่ และน้ำมันก๊าดสำหรับใช้กับตะเกียง⁴ เจ้าของร้านค้ามีอาชีพทำนาและปลูกงาเพื่อจำหน่ายกับพ่อค้าในตลาด พ่อค้าคนนี้เป็นผู้ที่มีการติดต่อกับภายนอกหมู่บ้านกว่าบุคคลใดในหมู่บ้าน โดยเฉลี่ยเดือนละ 2-3 ครั้ง

เมื่อชาวบ้านแห่งนี้ต้องการได้สิ่งใด ก็มักจะหาของป่า เช่น หน่อไม้ สัตว์ป่า เพื่อแลกเปลี่ยนกับราษฎรในหมู่บ้านข้างเคียง หรือในบางครั้งก็ในอำเภอ ศูวิจัยสังเกตว่าในการเดินทางไปแลกเปลี่ยนมาบริเวณนั้น บ่อยครั้งที่ชาวบ้านเช่าข้าวเหนียวในน้ำ แล้วเดินทางมาหนึ่งรับประทันที่บ้าน⁵ (ข้าวเหนียวต้องแช่ทิ้งไว้ 1 วันจึงนึ่งได้) ซึ่งแสดงว่าที่บ้านไม่มีข้าวสารเหลืออยู่เลย

การศึกษา

หมู่บ้านแห่งนี้มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน 1 โรง เปิดทำการสอนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น 3 ห้องเรียน ในช่วงปี พ.ศ. 2520-2522 โรงเรียนแห่งนี้ต้องหยุดทำการสอนชั่วคราว เนื่องจากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ได้ส่งผู้ปฏิบัติงานของพรรค ๑ เข้ามาเคลื่อนไหวในหมู่บ้าน เพื่อหาการสนับสนุนบ่อยครั้ง กิ่งเปิดเผย เป็นเหตุให้ครูไม่กล้าเดินทางมาสอนหนังสือ เพราะเกรงภัยอันตรายจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ จน

³บันทึกการสังเกตการณ์ภาคสนาม วันที่ 23 ตุลาคม 2526.

⁴บันทึกการสังเกตการณ์ภาคสนาม วันที่ 15 พฤศจิกายน 2526.

⁵บันทึกการสังเกตการณ์ภาคสนาม วันที่ 15 พฤศจิกายน 2526.

กระทั่งปี 2523 ได้มีครูบรรจุใหม่ 1 คน (เป็นผู้หญิง) และครูผู้ชายอีก 3 คน อาสาเข้ามาสอนหนังสือที่โรงเรียนแห่งนี้ โรงเรียนประจำหมู่บ้านแห่งนี้ จึงเริ่มเปิดสอนอีกครั้งหนึ่ง

ในปี พ.ศ.2525 มีบริษัทเอกชนแห่งหนึ่งที่กรุงเทพมหานคร แสดงเจตนาจะมอบเงินจำนวนหนึ่งสำหรับต่อเติมอาคารเรียนของการประถมศึกษาในชนบท เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของอำเภอได้แนะนำแก่ตัวแทนของบริษัทว่า ควรดำเนินการต่อเติมอาคารเรียนในหมู่บ้านแห่งนี้เพราะเห็นว่าคับแคบ เป็นพื้นที่ทุรกันดาร และเป็นเขตแทรกซึมของ "ผู้ก่อการคอมมิวนิสต์"

อย่างไรก็ตาม ราษฎรในหมู่บ้านไม่ค่อยตระหนักถึงคุณค่าของการศึกษานัก ส่วนใหญ่ไม่ต้องการส่งลูกมาเรียนหนังสือ หากครูตีบุตรหลานของตน ชาวบ้านมักไม่ให้ลูกตนมาเรียนหนังสืออีก⁶ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากชาวบ้านไม่เห็นประโยชน์ของการเรียนหนังสือ เด็กที่เรียนจบ ป.4 ไม่นานมักอ่านหนังสือไม่ค่อยออก และยังไม่เคยปรากฏว่ามีเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาภาคบังคับของหมู่บ้านแห่งนี้ไปเรียนต่อชั้นมัธยม

นอกจากโรงเรียนของการประถมศึกษาแล้ว ในหมู่บ้านแห่งนี้ยังมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของกรมพัฒนาชุมชนอีก 1 แห่ง สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2524 โดยการประสานงานของงบประมาณของโครงการพัฒนาตามพระราชดำริรับเลี้ยงเด็กอายุระหว่าง 3-6 ปี ที่พ่อแม่ไปทำงาน ทำไร่ แต่ไม่ค่อยได้รับความนิยม มีเด็กเล็กมาอยู่ในความดูแลเพียงวันละ 4-10 คน เท่านั้น ทั้งนี้ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ในชุมชนที่มีลักษณะเช่นหมู่บ้านแห่งนี้ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไม่เป็นสิ่งจำเป็นนัก เด็กเล็กส่วนใหญ่ไปไร่ไปนาพร้อมกับพ่อแม่⁷ ผู้ดูแลเด็กจ้างจากเด็กสาวอายุ 17 ปี และ 18 ปี ในหมู่บ้านด้วยอัตราเดือนละ 400 บาท ต่อคน การจ้างทั้งสองคนเป็นผู้ดูแลเด็กนั้นเป็นนโยบายของปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้ากิ่งอำเภอ ทั้งนี้เพราะเด็กสาวทั้งสองคนนี้ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยพยายามส่งคนเข้ามาชวนให้ไปร่วมกับขบวนการพคท. ในป่า โดยจะให้ไปเรียน และปฏิบัติหน้าที่เป็นพยาบาลการจ้างเด็กสองคนนี้ให้ทำงาน จึงเป็นการดึงคนที่เป็นเป้าหมายของการช่วงชิงของ พคท. ทางหนึ่ง⁸

⁶ สัมภาษณ์ครูผู้หญิงของโรงเรียนประจำหมู่บ้าน วันที่ 12 พฤศจิกายน 2526.

การอาชีพ

ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ปลูกข้าวตามที่ดอนไหล่เขา และนาข้าวตามหุบมุม นอกจากนั้นมีการปลูกมันสำปะหลัง งามและฝ้าย พื้นที่ดินทำกินจำแนกออกได้เป็นที่นาประมาณ 150-200 ไร่ ส่วนใหญ่พื้นที่นาข้าวจะอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 7 กิโลเมตร ไปทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้าน นอกจากนาลแล้วยังมีไร่ข้าวประมาณ 1,000 ไร่, ไร่มันประมาณ 50 ไร่ ไร่งามประมาณ 100 ไร่ ไร่ฝ้ายประมาณ 30 ไร่ ที่ดินประกอบเกษตรกรรมเหล่านี้ทั้งสิ้นไม่มีเอกสารสิทธิ์⁹

เนื่องจากมีลำห้วยไหลผ่านบริเวณทิศใต้ของหมู่บ้าน แต่สมัยโบราณมาชาวบ้านมักจะเอาดินปิดกั้นทางน้ำ เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตรกรรม แต่ก็มีลักษณะที่ไม่ถาวรต้องมีการซ่อมแซมหรือสร้างใหม่เกือบทุกปี¹⁰ เนื่องจากวัสดุที่ใช้ไม่คงทน เมื่อปี พ.ศ. 2525 หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ กรป.กลาง กองบัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งรับผิดชอบพื้นที่ดังกล่าว จึงได้สร้างฝายน้ำล้นคอนกรีตเสริมเหล็ก เพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในการอุปโภคและการเกษตรตลอดทั้งปี โครงการดังกล่าวเป็นโครงการ "พัฒนาเพื่อความมั่นคง" ของกองทัพภาคที่ 2 ฝายน้ำล้นแห่งนี้ได้ช่วยให้ราษฎรสามารถปลูกพืชผลได้ผลผลิตมากขึ้น และยังเป็นแหล่งเลี้ยงปลาของหมู่บ้านอีกด้วย

การปลูกข้าวของคนในหมู่บ้าน ไม่อาจถือเป็นอาชีพได้ ส่วนใหญ่ได้ผลผลิตทำไม่พอบริโภคตลอดปี สังเกตจากยุ้งฉางประจำของแต่ละบ้านมีขนาดเล็ก ความจุสูงสุดไม่

⁷บันทึกการสังเกตการณ์ภาคสนาม วันที่ 16 พฤศจิกายน 2526.

⁸สัมภาษณ์ เจ้าพนักงานปกครอง ระดับ 6 รับผิดชอบพื้นที่แห่งนี้ วันที่ 18 ตุลาคม 2526.

⁹สัมภาษณ์ เจ้าพนักงานปกครอง ระดับ 6 รับผิดชอบพื้นที่แห่งนี้ วันที่ 18 ตุลาคม 2526.

¹⁰สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้าน วันที่ 30 ตุลาคม 2526.

เกิน 3.50 ลูกบาศก์เมตร¹¹ สาเหตุที่ผลผลิตข้าวต่ำเนื่องจากจำนวนที่ดินทำกินแต่ละครัวเรือนมีขนาดเล็ก เป็นดินที่ไม่อุดมสมบูรณ์ ส่วนใหญ่เป็นเนินเขา ประกอบกับพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกเป็นข้าวพันธุ์เมืองที่ให้ผลผลิตต่ำ¹²

อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็สามารถหาหน่อไม้ป่า และของป่าชนิดต่าง ๆ ได้โดยไม่ยากนัก และสามารถนำของป่าที่ทำได้ เดินทางไปแลกข้าว และเสื้อผ้ากับหมู่บ้านข้างเคียง¹³

นอกจากการเกษตรกรรมแล้ว ชาวบ้านยังเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้แรงงาน และบริโภค จำนวนสัตว์เลี้ยงที่สำคัญมีดังนี้ วัว 108 ตัว ควาย 87 ตัว หมู 50 ตัว สัตว์เลี้ยงส่วนใหญ่มีสุขภาพไม่ดี วัวควาย เป็นพยาธิ ตาแฉะ หมูและไก่ เลี้ยงแบบปล่อยให้หากินตามธรรมชาติ¹⁴ โดยเฉพาะหมูที่ชาวบ้านเลี้ยงเป็นหมูพันธุ์ต่างประเทศ ซึ่งหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่นำพ่อพันธุ์มาผสมเทียมให้เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2524 แต่เนื่องจากขาดการดูแล ทำให้หมูมีร่างกายผอม คล้ายหมูพันธุ์พื้นเมือง ส่วนเป็ด ไก่ ที่เลี้ยงกันโดยทั่วไป เป็นเป็ดไก่พันธุ์พื้นเมืองทั้งสิ้น เป็นการเลี้ยงเพื่อกินเนื้อมากกว่ากินไข่

ในปี พ.ศ. 2525 โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้เปิดกิจการโรงงานผลิตอาหารสำเร็จรูปขึ้นที่บ้านนางอย กิ่งอำเภอต่างอย ห่างจากหมู่บ้านแห่งนี้ประมาณ 14 กิโลเมตร ผลิต หน่อไม้กระป๋อง ซอส และน้ำมะเขือเทศ ข้าวโพดกระป๋อง เป็นต้น โรงงานแห่งนี้มีกำลังการผลิตวันละ 24-30 ตันวัตถุดิบ โดยประกาศรับซื้อสินค้าวัตถุดิบ ได้แก่ ถั่วเหลือง มะเขือเทศ งา พริก ข้าวโพดหวาน สับปะรด ผัก หน่อไม้ ในช่วงที่ผู้วิจัยเข้าไปทำการศึกษา (ปลายปี พ.ศ.2526) ชาวบ้านมีการตื่นตัวนำหน่อไม้ และ

11 บันทึกการสังเกตการณ์ภาคสนาม วันที่ 3 พฤศจิกายน 2526.

12 สัมภาษณ์ ผู้ประสานงานโครงการพัฒนาตามพระราชดำริผู้รับผิดชอบดูแลหมู่บ้านแห่งนี้ วันที่ 18 ตุลาคม 2526.

13 สัมภาษณ์ ผู้เฒ่าของหมู่บ้าน อายุ 71 ปี เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2526.

14 บันทึกการสังเกตการณ์ภาคสนาม วันที่ 1 พฤศจิกายน 2526.

งา ไปขายให้โรงงานเป็นจำนวนมากแทบทุกครัวเรือน โรงงานแห่งนี้มีส่วนทำให้ชาวบ้านมีการติดต่อกับโลกภายนอกมากยิ่งขึ้น ทั้งในรูปของการนำเอาสินค้าของป่าไปขายให้โรงงาน และการนำเงินที่ขายสินค้าได้ไปซื้อของที่ต้องการในตัวอำเภอหรือในจังหวัด

ชีวิตความเป็นอยู่

ชาวบ้านของหมู่บ้านแห่งนี้ บริโภคข้าวเหนียวเป็นหลัก กับข้าวส่วนใหญ่ปรุงอย่างง่าย เช่น เอาพริกขี้หนูมาตำกับเกลือ เป็นเครื่องจิ้มข้าว และจิ้มหน่อไม้ต้ม อาหารประจำของชาวบ้านได้แก่ แกงอ่อมเขียดใส่หน่อไม้ อาหารที่ถือว่าเป็นพิเศษ ได้แก่ หนูป่าย่าง จิ๋ว (จิ้งหรีด) ย่างหรือคั่วไฟ แมงกิ้น (คล้ายตัวด้วง) แมลงทับ ตักแตน ผักสดที่รับประทานส่วนใหญ่เป็นผักท้องถิ่น เช่น ผักกะโดน ผักกระถิน ไม้เนียมบริโภคไข่ไก่ ไข่เป็ด ผู้วิจัยเข้าไปอยู่ในหมู่บ้าน 3 เดือน ไม่เคยได้บริโภคไข่ไก่ หรือไข่เป็ด อย่างไรก็ตามนำแปลกใจที่ร้านค้าของหมู่บ้านมีน้ำอัดลมจำหน่าย และมีชาวบ้านบางคนโดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นซื้อบริโภคจากการสอบถามเจ้าของร้านได้ความว่าเพิ่งเอามาขายเมื่อต้นปี 2526 แม้ในช่วงแรกจะไม่มีผู้ซื้อไปบริโภคมากนัก แต่ในระยะเวลาดังแต่กลางปี 2526 เป็นต้นมาสินค้าดังกล่าวเริ่มจำหน่ายได้มากขึ้น ส่วนนมของเด็ก ได้แก่ ข้าวเหนียวเปล่าจมน้ำตาลทราย ราษฎรส่วนใหญ่เป็นโรคขาดสารอาหาร หน้าเหลือง เด็กท้องใหญ่ และร้องไห้เก่ง ราษฎรทั้งเด็กและผู้ใหญ่เป็นโรคผิวหนัง กลาก เกลื้อน และโรคเรื้อน เนื่องจากก่อนปี พ.ศ. 2523 หมู่บ้านแห่งนี้กันดารน้ำเป็นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูแล้ง ชาวบ้านต้องขึ้นไปตักน้ำจากบ่อน้ำซับบนภูเขาห่างจากหมู่บ้านประมาณ 4 กิโลเมตร ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงไม่ค่อยอาบน้ำ¹⁵ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้ประสานกับทางอำเภอขอรับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการกสช. มาต่อท่อประปาจากบ่อน้ำซับบนภูเขาลงมาใช้ในหมู่บ้าน ทำให้ราษฎรมีน้ำสะอาดสำหรับใช้ดื่มและอาบตลอดปี อย่างไรก็ตาม แม้จะมีน้ำสะอาดเพื่อให้อาบแล้ว แต่ราษฎรส่วนใหญ่ของหมู่บ้านก็มิได้ใช้สบู่ถูตัว¹⁶ โรคที่พบมาก คือ โรคทางเดินอาหาร และโรคมะเร็งเรื้อย แต่เนื่องจากหมู่บ้านอยู่

¹⁵ สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้าน วันที่ 12 พฤศจิกายน 2526.

¹⁶ บันทึกการสังเกตการณ์ภาคสนาม วันที่ 21 ตุลาคม 2526.

ห่างไกลจากสถานอนามัยตำบลถึง 14 กิโลเมตร การเดินทางไปมาไม่สะดวก สิ้นเปลืองเวลาและเงินทองมาก ราษฎรส่วนใหญ่จึงนิยมการรักษาด้วยการซื้อยามากินเอง โดยเฉพาะยาทันใจ ยาकाไก่ พบช่องยาเหล่านี้อยู่ทั่วไปในหมู่บ้าน¹⁷

เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม

ราษฎรโดยทั่วไปใส่เสื้อผ้าที่มีสภาพเก่า สีดำคล้ำ บางคนใส่เสื้อผ้าขาดรุ่งริ่ง เด็ก ๆ ใส่เสื้อผ้าซ้ำกัน 3-4 วัน ในฤดูหนาวชาวบ้านต้องเผชิญกับความหนาวเหน็บ อุณหภูมิต่ำสุดกว่า 10 c ก่อนปี พ.ศ. 2525 ราษฎรมีผ้าห่มกันหนาวไม่เพียงพอในฤดูหนาว จึงต้องจุดไฟผิงเพื่อบรรเทาความหนาว แต่ปัจจุบันเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานโครงการพระราชดำริร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของอำเภอ ได้นำผ้าห่มกันหนาวไปแจกจ่ายให้ราษฎรทุกครัวเรือน ครัวเรือนละ 1 ผืน เกือบทุกครัวเรือนยังปั่นฝ้ายและทอผ้าใช้เอง อันเป็นเอกลักษณ์อันหนึ่งของสังคมผลิตแบบพอเพียงชีพ (subsistency) นอกจากนี้เสื้อผ้าของเด็กวัยรุ่นซึ่งเริ่มรับเอาวัฒนธรรมจากสังคมภายนอก บางคนใส่เสื้อยัด กางเกงยีนส์ การเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายของวัยรุ่นนี้เริ่มประมาณ ปี พ.ศ. 2525¹⁸ ซึ่งเป็นระยะหมู่บ้านแห่งนี้มีการติดต่อกับโลกภายนอก และเริ่มมีรายได้จากการขายผลการเกษตรและของป่าให้โรงงานผลิตอาหารกระป๋องของโครงการพิทยาตามพระราชดำริ

ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัย

บ้านเรือนราษฎรทั้งหมด เป็นเรือนไม้และไม้ไผ่ ซึ่งไม่มีความมั่นคงแข็งแรง มุงด้วยหลังคาแฝก ขนาดของบ้านใกล้เคียงกันทั้งหมู่บ้าน คือ มี 2 ห้องนอน มีใต้ถุนสูง ใต้ถุนบ้านเป็นที่เลี้ยงหมู เป็ด ไก่ และเป็นคอกวัว ควาย จึงไม่ถูกสุขลักษณะ มูลสัตว์ส่งกลิ่นเหม็นขึ้นบนเรือน ทุกครัวเรือนจะมีครกตำข้าว เรียกภาษาท้องถิ่นว่า "มอง" เอา

¹⁷ บันทึกการสังเกตการณ์ภาคสนาม วันที่ 21 ตุลาคม 2526.

¹⁸ บันทึกการสังเกตการณ์ภาคสนาม วันที่ 19 ตุลาคม 2526.

ไว้ตำข้าวกินข้าวบ้านมีลักษณะ "ตำข้าวสารรอกหม้อ" คือ ตำข้าวแต่พอรับประทานไว้วันหนึ่งวันหนึ่งเท่านั้น โดยทั่วไปจะตำข้าวเวลาค่ำ แล้วแช่ข้าวสารไว้หนึ่งคืนตอนเช้าวันต่อไป

ชาวบ้านจะออกไปทำไร่ทำนาในตอนกลางวัน และจะกลับมานอนในหมู่บ้านเวลากลางคืน ไม่มีการนอนค้างคืนตามไร่นา ซึ่งแตกต่างจากหมู่บ้านในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยทั่วไป¹⁹ แม้ไร่นาของบางครอบครัวจะอยู่ห่างจากหมู่บ้านถึง 7 กิโลเมตร พืชกรรมเช่นนี้มิได้เป็นพืชรากดั้งเดิมของชาวบ้าน แต่เพิ่งปรากฏในช่วงเวลาที่มีการต่อสู้ระหว่างฝ่าย พท. และฝ่ายรัฐบาล ในพื้นที่บริเวณนี้ทวีความรุนแรงขึ้น นับแต่ปี พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา ทำให้ราษฎรในหมู่บ้านเกิดความไม่มั่นใจในความปลอดภัยของตนเอง จากทั้งฝ่าย พท. และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและทหาร ซึ่งอาจเข้าใจผิดว่าตน ให้การสนับสนุนฝ่ายคอมมิวนิสต์²⁰ เมื่อสิ้นสุดฤดูเก็บเกี่ยว ชาวบ้านก็จะพา วัว ควาย ไปเลี้ยงนอกหมู่บ้าน แต่ก็มักจะกลับมานอนค้างในหมู่บ้านเช่นเดิม

ความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจของชาวบ้าน

เมื่อพิจารณาสภาพทางเศรษฐกิจของคนในหมู่บ้านแห่งนี้ โดยอาศัยหลักเกณฑ์จากจำนวนที่ดินทำกินและคุณภาพของที่ดิน จำนวนสัตว์เลี้ยงและสภาพของบ้านพักอาศัยแล้ว ไม่ปรากฏความแตกต่างที่มีนัยสำคัญ พอที่จะแบ่งแยกออกเป็นชั้นชั้นทางเศรษฐกิจได้ ทุกครัวเรือนมีพื้นที่นาข้าวประมาณ 2-3 ไร่ ที่เหลือจะเป็นพื้นที่ปลูกข้าวไร่ มันล้มปะหลังงา และฝ้าย 5-10 ไร่สำหรับผู้ที่ไม่มีที่นาและไร่ รวมกันแล้ว เกินกว่า 15 ไร่ มีเพียง 7 ครัวเรือน แต่ละครัวเรือนมีที่ดินไม่เกิน 25 ไร่ ผู้มีที่ดินเกินกว่า 20 ไร่ มีเพียง 2 คน คือ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมีที่ดิน 23 ไร่ และเจ้าของร้านค้าภายในหมู่บ้านมีที่ดิน 21 ไร่

สำหรับจำนวนสัตว์เลี้ยงในหมู่บ้าน ทุกครัวเรือนจะมี วัว ควาย เป็นของตนเอง โดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 2 ตัว ผู้ที่มี ควายมากที่สุดในหมู่บ้าน ได้แก่ คนในหมู่บ้านคนหนึ่งชื่อ

¹⁹บันทึกการสังเกตการณ์ภาคสนาม วันที่ 21 ตุลาคม 2526.

²⁰สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน และผู้เฒ่าของหมู่บ้าน วันที่ 29 ตุลาคม 2526.

นายเหลือง มีควาย 1 ตัว รองลงมาคือ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มีควาย 9 ตัว ผู้ที่มีควายมากเป็นอันดับที่สาม คือ เจ้าของร้านค้าในหมู่บ้าน มีควาย 7 ตัว วัว ควาย ของชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้ซื้อ แต่เกิดจากการผสมพันธุ์ของสัตว์เลี้ยงที่มีอยู่แต่เดิม และชาวบ้านก็ไม่นิยมขายวัว ควายนอกจากฆ่าเพื่อบริโภคในโอกาสสำคัญ เช่น งานแต่งงาน เป็นต้น

สภาพบ้านเรือนโดยทั่วไป ไม่มีบ้านใดที่แสดงถึงความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจจากบ้านหลังอื่น ๆ อย่างชัดเจนนัก จะมีบ้างก็ในด้านความมั่นคงแข็งแรง และมีขนาดใหญ่กว่าบ้านของราษฎรคนอื่นแต่ก็ไม่มากนัก ได้แก่ บ้านของเจ้าของร้านค้าของในหมู่บ้าน

ในปีที่เข้าไปศึกษาในหมู่บ้าน (ปลายปี พ.ศ. 2526) ไม่ปรากฏการกู้ยืมเงิน และการเช่าที่ดินทำกินแต่ประการใด

กิจกรรมร่วมที่สำคัญในหมู่บ้าน

แม้หมู่บ้านที่ทำการศึกษาคือจะมีวัดในหมู่บ้านได้เพียง 3 ปีเศษ แต่ในปัจจุบันนี้ ประชาชนในหมู่บ้านได้ให้ความสนใจเข้าร่วมในกิจกรรมทางศาสนาอย่างมาก เช่น ประเพณีทำบุญเข้าพรรษา ประเพณีทำบุญออกพรรษา ทำบุญในวันพระ มีผู้มาร่วมงานมากพอควร ผู้วิจัยมีโอกาสดำรงงานวันออกพรรษาและงานทำบุญวันพระของชาวบ้าน ในงานทำบุญออกพรรษากลางเดือนตุลาคม 2526 ผู้ร่วมงานเป็นคนแก่เกือบทั้งสิ้น มีทั้งหมดประมาณ 10 คน หญิงสาวอายุประมาณ 15-18 ปี ประมาณ 5-6 คน นอกนั้นเป็นเด็กนักเรียนอายุประมาณ 8-11 ปี ประมาณ 30 คน เมื่อถึงพิธีสวดมนต์ เด็ก ๆ จะสามารถสวดมนต์เสียงดัง ชัด ถ้อยชัดคำ และถูกต้อง สอบถามเจ้าอาวาสว่าใครเป็นผู้สอนการสวดมนต์แก่เด็ก และชาวบ้าน ได้ความว่าเจ้าอาวาสเป็นคนซื้อหนังสือสวดมนต์ "เจ็ดตำนาน" แล้วนำมาสอนให้เด็ก ๆ ในเวลาเย็นชาวบ้านให้ความสนใจส่งลูกขึ้นมาเรียนที่วัดกันมาก ในวันธรรมสวนะ มีผู้สูงอายุประมาณ 10 คน มาทำบุญที่วัด โดยเอาอาหารมาถวายแล้วนั่งคุยกับพระในตอนเช้าถึงเรื่อง การทำมาหากิน ความเป็นอยู่ของคน ในหมู่บ้าน แต่ไม่มีการเทศนาสั่งสอน ผู้วิจัยสังเกตว่า ชาวบ้านให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางศาสนามากพอสมควร สังเกตได้จาก เวลาถึงงานเทศกาลสำคัญ เช่น พิธีออกพรรษา ประชาชนโดยเฉพาะผู้หญิงจะมา มีการ

เตรียมตกแต่งบริเวณศาลาวัดด้วยไม้ในของกำนัลหมันปะหลัง เอามาย้อมสีให้สวยงาม แล้วร้อยรวมกันเป็นพู่ห้อยรอบศาลาวัด

ตอนเช้าตรู่ของทุกวัน พระจะออกบิณฑบาตรในบริเวณหมู่บ้าน ได้ข้าวเหนียวกลับมาเติมบาตร หลังจากกลับมาถึงวัดแล้วจะมีชาวบ้านในหมู่บ้าน ซึ่งส่วนมากจะเป็นคนสูงอายุ และเด็กทั้งหญิงชายเอากับข้าวมาถวายพระ ผู้เฒ่าของมาถวายนี้จะเปลี่ยนกันมาทุกวัน โดยชาวบ้านแบ่งกลุ่มกันเรียกว่า "ซุ่ม" ซุ่มละ 8-12 ครว้ เรือน ผลัดกันเอาอาหารมาถวาย หลังจากพระฉันอาหารเสร็จแล้ว ผู้ที่เอาอาหารมาถวาย ก็จะนั่งล้อมวงรับประทานอาหารที่เหลือจากที่พระฉัน เมื่อรับประทานอาหารอิ่มแล้ว ก็จะแบ่งเอาข้าวเหนียวและอาหารที่ตนเองและบ้านอื่นมาถวายพระกลับไปบ้าน โดยจะไม่เหลือไว้ที่วัด

เมื่อมีเรื่องส่วนรวมที่จำเป็นจะต้องแจ้งให้ลูกบ้านทุกคนทราบ ผู้ใหญ่บ้านก็จะตีกลองประชุม ลูกบ้านเมื่อได้ยินเสียงกลอง ก็จะมาประชุมโดยพร้อมเพียงกัน การตีกลองประชุมจะใช้เมื่อเป็นเรื่องพิเศษ เช่น มีข้าราชการอำเภอต้องการประชุมชาวบ้านเพื่อชี้แจงนโยบาย หรือขอความร่วมมือในเรื่องของทางราชการซึ่งก็จะมีไม่บ่อยนัก

การขอความร่วมมือจากชาวบ้านในการพัฒนาหมู่บ้านบางกรณีทำได้ยาก เช่น พัฒนาการแนะนำและขอร้องให้ชาวบ้านทำรั้วบ้านและขุดทางระบายน้ำภายในหมู่บ้าน ก็ต้องใช้เวลานานมากกว่าที่ชาวบ้านจะยอมทำตาม ทั้งนี้ อาจมีสาเหตุมาจากสิ่งที่ราชการเห็นว่าควรจะทำ เป็นคนละเรื่องกับที่ชาวบ้านเห็นว่าควรจะทำ เช่น การสร้างรั้วบ้าน ราชการเห็นว่า เป็นสิ่งที่จำเป็นระบียบ และดูสวยงามตา แต่ชาวบ้านไม่เห็นความจำเป็นของการสร้างรั้วบ้าน เพราะในชนบทการสร้างรั้วเป็นสิ่งฟุ่มเฟือยและไม่ประโยชน์เลย การชาวบ้านยอมทำตามก็เพราะความเกรงใจมากกว่าสิ่งอื่น²¹

²¹ สัมภาษณ์ พ่อเต๋านาม (อายุ 71 ปี) และหัวหน้าครัวเรือนอีก 3 ครัวเรือน, วันที่ 31 ตุลาคม 2526.

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในหมู่บ้าน

ชุมชนที่ทำการศึกษานี้มีความเป็นเอกภาพสูงมาก ไม่ปรากฏความขัดแย้งระหว่างคนในชุมชน ชนชั้นนำในหมู่บ้าน จำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ชนชั้นนำแบบเป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้นำแบบที่ไม่เป็นทางการ แต่ได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านสูง ผู้นำเหล่านี้มีอิทธิพลต่อแนวความคิด และการตัดสินใจในเรื่องที่เป็นสาธารณะของหมู่บ้านชนชั้นนำประเภทนี้ในหมู่บ้าน ได้แก่ ผู้เฒ่าผู้หนึ่ง ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะขอใช้นามแฝงว่า "นาม" อายุ 71 ปี ผู้เฒ่า นาม เป็นต้นตระกูลของนามสกุลซึ่งมีมากที่สุดหมู่บ้าน คือ ในจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 89 ครัวเรือน มีนามสกุลเดียวกับพ่อเฒ่านาม ถึง 51 ครัวเรือน นอกจากนั้น ยังมีนามสกุลที่มีมารองลงไปอีก 3 นามสกุล ขอสมมุตินามแฝงว่า "โททวน" จำนวน 16 ครัวเรือน, "ยะสา" 3 ครัวเรือน และ "งอยภู" อีก 3 นามสกุล นอกนั้นเป็นนามสกุลที่มีครัวเรือนละนามสกุล

การที่ชาวบ้านมีความสัมพันธ์ กันในลักษณะเครือญาติกัน เป็นส่วนใหญ่เช่นนี้ทำให้ผู้ที่มีอาวุโสที่สุดของตระกูล ที่มีสมาชิกจำนวนมากที่สุดในหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ "พ่อเฒ่านาม" เป็นผู้ที่ได้รับการนับถือ และเป็นผู้ที่มีอิทธิพลทางความคิดแก่ชาวบ้านทั่วไปเป็นอย่างดี "พ่อเฒ่านาม" เป็นคนสุภาพ นุ่มนวลกับทุกคน ยิ้มง่าย ตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยอยู่ในหมู่บ้าน ไม่เคยเห็นว่าท่านผู้เฒ่าผู้วิจัยไปเยี่ยม "พ่อเฒ่านาม" บ่อยครั้ง ทุกครั้งจะพบญาติมาพูดคุยปรึกษาหารือเรื่องต่าง ๆ ทุกครั้ง เช่น จะแยกเรือน จะแต่งงาน ชาวบ้านแสดงออกอย่างชัดเจนถึงการเคารพอาวุโส²² ยกตัวอย่างคำพูดที่ว่า "สิบฮู้บ่ต่อเคย สิบเซยบ่ต่อพ่อเฒ่า"²³ (สิบรู้ไม่เท่าเคย สิบลูกเซยไม่เท่าพ่อตา) จากการสอบถามชาวบ้านทราบว่าผู้สูงอายุของหมู่บ้านท่านนี้ไม่เคยมีเรื่องบาดหมางใจกับใครในหมู่บ้าน ส่วนหญิงที่เป็นผู้สูงอายุของครอบครัวที่ใหญ่รองลงมา ขอสมมุตินามแฝงว่า "แม่เฒ่าท่า" อายุ 67 ปี บุคลิกน่านับถือ ใจดี เป็นที่รักใคร่ของคนในหมู่บ้าน และไม่ปรากฏมีประวัติการขัดแย้งกับผู้ใดในหมู่บ้าน ผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้าน ส่วนใหญ่ได้รับเลือกตั้งให้เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน

²²บันทึกการสังเกตการณ์ภาคสนาม วันที่ 21 ตุลาคม - 25 ธันวาคม 2526.

²³สัมภาษณ์ ชาวบ้าน อายุ 43 ปี วันที่ 22 ตุลาคม 2526.

บ้านในบรรดาคณะกรรมการหมู่บ้านเหล่านั้น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่ง เป็นที่ยอมรับนับถือจากชาวบ้านมาก เพิ่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้เพียง 3 ปี โดยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ขอร้องให้มาช่วยงาน ในการศึกษาครั้งนี้จะขอสมมุตินามแฝงว่า "ผู้ช่วยฯ คัง" มีอายุ 50 ปี บุคลิกดีมีผู้รักใคร่นับถือมาก อาชีพทำไร่ข้าว เผือกถ่าน และเลี้ยงปลา "ผู้ช่วยฯ คัง" นี้เป็นผู้มีจิตใจกว้างขวาง มีที่คิดทำกินมากกว่าผู้ใดในหมู่บ้าน (23 ไร่) เป็นผู้บ่อเลี้ยงปลาขนาดประมาณ 50 x 20 เมตร ซึ่งเป็นบ่อเลี้ยงปลาบ่อเดียวของหมู่บ้าน ชุดเมื่อปี พ.ศ. 2525 โดยขอพันธุ์ปลาจากเจ้าหน้าที่ประมงจังหวัดซึ่งเอาปลามาปล่อยในอ่างเก็บน้ำท้ายหมู่บ้าน (สร้างโดยหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ที่ 35 กรป.กลาง เสร็จเมื่อปี 2525) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านผู้นี้มีความสัมพันธ์อันดีกับผู้ใหญ่บ้าน และชนชั้นนำในหมู่บ้านโดยทั่วไป²⁴

โดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำในท้องถิ่นของหมู่บ้านแห่งนี้ เป็นไปโดยราบรื่น เป็นเอกภาพ ไม่มีความขัดแย้งใดที่มีนัยสำคัญ ทั้งนี้อาจเนื่องจากความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติเป็นส่วนใหญ่ จากคำบอกเล่าของซีสเตอร์นิกายโรมันคาทอลิกผู้หนึ่ง ซึ่งเข้ามาแจกยารักษาโรคเรื้อรังให้แก่คนในหมู่บ้าน ตามโครงการซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์การเอกชนระหว่างประเทศ ได้ความตรงกับกรสังเกตของผู้วิจัยว่า "ดิฉันว่าพวกเขารักกันมากที่สุด"²⁵

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวัยรุ่นกับผู้สูงอายุในหมู่บ้าน

จากการสังเกตพบว่า วัยรุ่นหนุ่มสาวให้ความเคารพนับถือผู้สูงอายุในหมู่บ้านเป็นอย่างดีแต่ไม่ค่อยไปเยี่ยมเยียน และพบปะผู้สูงอายุของหมู่บ้านบ่อยนัก ซึ่งอาจเป็นเพราะช่องว่างระหว่างวัย จะพบกันบ้างก็ในงานทำบุญตามประเพณี เช่น งานออกพรรษาของหมู่บ้าน แต่โดยปกติมักจับกลุ่มคุยกันเองตรงปากทางเข้าหมู่บ้านในเวลาว่างในเรื่องต่างๆ ตั้งแต่การไปเที่ยวสาว การไปเที่ยวเตร่ จนถึงเรื่องเหตุการณ์เป็นไปทางการเมือง²⁶

²⁴บันทึกการสังเกตการณ์ภาคสนาม วันที่ 30 พฤศจิกายน 2529.

²⁵สัมภาษณ์ ซีสเตอร์ นิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งเข้ามาแจกยารักษาโรคเรื้อรังแก่คนในหมู่บ้าน วันที่ 21 ตุลาคม 2526.

²⁶บันทึกการสังเกตการณ์ วันที่ 19 ตุลาคม - 30 พฤศจิกายน 2526.

สภาพทางการเมืองของหมู่บ้าน

ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา หมู่บ้านแห่งนี้เคยอยู่ท่ามกลางการต่อสู้ทางการเมืองและทางทหาร ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งต้องการล้มล้างระบอบการปกครองที่เป็นอยู่ และฝ่ายรัฐบาลซึ่งต้องการรักษาเสถียรภาพของระบอบการปกครองและระบบการเมืองโดยส่วนรวมไว้ การโฆษณาชวนเชื่อโจมตีซึ่งกันและกันเพื่อให้ชาวบ้านเกลียดชังฝ่ายตรงข้ามและหันมาสนับสนุนตน รวมทั้งการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา จนถึง กลางปี พ.ศ. 2525 เป็นกิจวัตรประจำวันที่ชาวบ้านต้องประสบ การต่อสู้ทางการเมืองของทั้งสองฝ่ายนี้ มีผลต่อความรู้สึกโน้มน้าวเบื้องต้นพื้นฐานในจิตใจ(basic orientation) ของชาวบ้านต่อส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านหลายประการ ซึ่งจะได้บรรยายรายละเอียดในบทต่อไป

ในช่วงปี พ.ศ. 2520-2522 เป็นช่วงเวลาที่ฝ่าย พคท. มีอิทธิพลเหนือหมู่บ้านแห่งนี้จนข้าราชการผู้รับผิดชอบพื้นที่นี้ไม่กล้าเข้ามาในหมู่บ้าน โดยปราศจากกองกำลังคุ้มกัน ในช่วงเวลาดังกล่าวผู้ร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ได้เข้ามาในหมู่บ้านอย่างเปิดเผย มีหัวหน้ารับผิดชอบพื้นที่หมู่บ้านแห่งนี้ ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอใช้นามแฝงว่า "สหายเนปจูน" เป็นชายอายุประมาณ 35 ปี เป็นคนจังหวัดกาฬสินธุ์ พูดเก่ง อธิบายดี สามารถเข้ากับชาวบ้านได้อย่างดี เริ่มเข้ามาปลุกระดมมวลชน ประมาณปี 2520 ในระหว่างปี พ.ศ. 2520-2522 "สหายเนปจูน" เปรียบได้เป็นผู้ปกครอง ปกครองพื้นที่แห่งนี้ (หมู่บ้านที่ทำการศึกษาและหมู่บ้านข้างเคียง) "สหายเนปจูน" และผู้ร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ผู้ปฏิบัติงานในหมู่บ้านแห่งนี้ รับแจ้งความในกรณีมีการลักขโมยวัว ขโมยควาย และมีคดีความซึ่งไม่สามารถตัดสินตกลงกันได้²⁸

²⁷ สัมภาษณ์ ปลัดอำเภอองงานป้องกันและเจ้าหน้าที่ปกครองของอำเภอ, วันที่ 18 ตุลาคม 2526.

²⁸ สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้าน 2 คน และเจ้าหน้าที่ปกครอง ซึ่งอยู่ในช่วงเวลานั้น, วันที่ 27 พฤศจิกายน 2526.

ประมาณต้นปี พ.ศ. 2525 "สหายนเปจุน" พร้อมกับพวกประมาณ 7-10 คน
ยังเคลื่อนไหวเข้าออกภายในหมู่บ้านอยู่บ้างแต่น้อยลงกว่าช่วงปี พ.ศ. 2520-2522 จน
กว่าปี 2525 จึงหายหน้าไปจากหมู่บ้านแห่งนี้พร้อมกับการยุติของปฏิบัติการของฝ่าย พลท.²⁹

สถาบันทางการเมือง ตลอดจนตัวแทนของสถาบัน เช่น สภาผู้แทนราษฎร ผู้แทน
ราษฎร เป็นต้น มีความสัมพันธ์กับชาวบ้านน้อยที่สุด ทั้งในด้านการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะทาง
โครงสร้าง-หน้าที่ของสถาบันและตัวแทนของสถาบันนั้น³⁰ แต่อย่างไรก็ตาม ในการเลือก
ตั้งผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2526 พบว่า ชาวบ้านของหมู่บ้านนี้ไปใช้สิทธิ์ออก
เสียงเลือกตั้งถึง ร้อยละ 98.37 ซึ่งนับเป็นอัตราที่สูงมาก อย่างไรก็ตามจากการสอบถาม
จากชาวบ้านทราบว่า เกิดจากการระดมของทางฝ่ายราชการ (โดยการตั้งรางวัลสำหรับ
หมู่บ้านที่มีผู้ไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งมากที่สุด และมีการจัดการรับส่งชาวบ้าน)³¹

ผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานเพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการของชาวบ้านและประ-
สานงานเพื่อขอรับงบประมาณจากหน่วยราชการต่าง ๆ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ไป
สนับสนุนโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในหมู่บ้านแห่งนี้คือ เจ้าหน้าที่ประสานงานของโครงการอัน
เนื่องมาจากพระราชดำริเจ้าหน้าที่ผู้หนึ่ง อายุประมาณ 24 ปี สำเร็จการศึกษารัฐศาสตร์
บัณฑิต เริ่มเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในหมู่บ้านแห่งนี้ ในปี พ.ศ. 2524 เป็นผู้ที่ราชการทุกฝ่าย
ของกิ่งอำเภอ และชาวบ้านให้เกียรติและยอมรับนับถือมาก ถือว่าเป็นตัวแทนของ
โครงการเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งในพื้นที่ที่ศึกษามีหัวหน้าผู้รับผิดชอบโครงการ คือผู้
อำนวยการสถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำเร็จการ
ศึกษาระดับปริญญาเอก นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524-2526 เจ้าหน้าที่ของโครงการได้
ประสานงานกับหน่วยราชการต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อขอรับเงินงบประมาณ
สนับสนุนโครงการพัฒนาในหมู่บ้าน แห่งนี้ได้รับงบประมาณแล้วจำนวน 12
โครงการเป็นเงิน 3,368,460 บาท

²⁹ สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้าน, วันที่ 27 พฤศจิกายน 2526.

³⁰ สัมภาษณ์ กรรมการหมู่บ้านทั้ง 4 ฝ่าย, วันที่ 3-5 พฤศจิกายน 2526.

³¹ สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้าน, วันที่ 15 พฤศจิกายน 2526.

³² บันทึกการสังเกตการณ์ภาคสนาม วันที่ 16 พฤศจิกายน 2526.

กำนันของตำบลแห่งนี้ เป็นผู้ประกอบอาชีพทำนา อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งใกล้กับกิ่งอำเภอ กำนันไม่มีความสัมพันธ์กับชาวบ้านมากนักมักปล่อยให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประสานกิจกรรมภายในหมู่บ้าน³³

คณะกรรมการหมู่บ้านเริ่มเข้ารับตำแหน่ง ตั้งแต่วันที่ 16 ธันวาคม 2526 ตามหลักเกณฑ์และวิธีการของกระทรวงมหาดไทย มี 9 ท่าน ตามหลักเกณฑ์และวิธีการของกระทรวงมหาดไทย ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธานกรรมการ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 ท่าน เป็นกรรมการ และกรรมการฝ่ายต่าง ๆ คือ ฝ่ายสวัสดิการ ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายการคลัง ฝ่ายการศึกษาและวัฒนธรรม และกรรมการโดยตำแหน่งอีก 2 ท่าน กรรมการหมู่บ้านที่ได้รับเลือกส่วนใหญ่เคยเป็นกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน (กพบ.) มาก่อน³⁴ และเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความยอมรับนับถือ ส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 40-50 ปี ในช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในหมู่บ้านแห่งนี้ (ตุลาคม-ธันวาคม 2526) มีการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน 1 ครั้งโดยมีเจ้าหน้าที่ของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเข้าร่วมประชุมด้วย คณะกรรมการทั้งหมดมีความเห็นพ้องต้องกันว่าควรขอให้ทางราชการต่อไฟฟ้าเข้าหมู่บ้านเพื่อให้เกิดความ "สว่างไสว สะดวกสบาย" เจ้าหน้าที่ของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริรับว่าจะนำเรื่องไปเสนอการไฟฟ้าภูมิภาคให้ จาก การสังเกตการณ์ผู้วิจัยมีความเห็นว่า คณะกรรมการหมู่บ้านมีความเชื่อมั่นอย่างสูงมากกว่ารัฐบาลจะต้องต่อไฟฟ้าเข้าหมู่บ้านของตน³⁵

ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองของชนชั้นนำในหมู่บ้าน

ชนชั้นนำในหมู่บ้าน มีความรู้เรื่องเหตุการณ์ทางการเมืองดีมาก แม้เหตุการณ์นั้นจะเกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร เช่น กรณีเหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลาคม 2516 ชาวบ้าน

³³บันทึกการสังเกตการณ์ วันที่ 15 พฤศจิกายน 2526.

³⁴บันทึกการสังเกตการณ์ วันที่ 31 พฤศจิกายน 2526.

³⁵บันทึกการสังเกตการณ์ วันที่ 25 ธันวาคม 2526.

สามารถบอกได้อย่างถูกต้องว่า มีการจับนักศึกษาไปแขวนคอที่ต้นมะขามที่สนามหลวง มีการเผานักศึกษาทั้งเป็น³⁶

ผู้วิจัยเคยคุยกับวัยรุ่น 5 คน ในหมู่บ้านพบว่าวัยรุ่นเหล่านั้นมีความรู้ที่ "รัสเซีย ไม่ถูกกับอเมริกา" เวียดนามเป็นลูกน้องรัสเซีย ซึ่งเป็นความรู้ทางด้านการเมืองระหว่างประเทศ แต่กลับมีความรู้ความเข้าใจ ในระบอบการปกครองของประเทศไทยน้อย หรือเกือบไม่รู้เลย³⁷

ในหมู่บ้านแห่งนี้มีวิทยุทรานซิสเตอร์ 24 เครื่อง พบว่าชนชั้นนำในหมู่บ้านมีเครื่องรับวิทยุทุกคน รายการที่ชาวบ้านชอบฟังได้แก่ รายการประเภทบันเทิง อาทิ หมอลำ และข่าวชาวบ้าน สถานีวิทยุที่รับฟังได้ชัดเจน และชาวบ้านชอบฟังคือ สถานีวิทยุ 909 กรป.กลาง จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นสถานีวิทยุของทหาร แต่ในช่วงที่ฝ่าย พลท. มีอิทธิพลมากในหมู่บ้าน (พ.ศ. 2520-2522) ชาวบ้านได้รับการขอร้อง "แกมบังคับ" ให้เปิดสถานีวิทยุของพรรคคอมมิวนิสต์ และสถานีวิทยุปักกิ่งเป็นประจำทุกวัน

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจะเห็นว่า หมู่บ้านแห่งนี้เป็นชุมชนซึ่งกำลังมีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน พอสรุปได้ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

เริ่มมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นระบบผลิตเพื่อยังชีพ (subsistency) เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกล่าวคือ จากอดีตซึ่งชาวบ้านเคยหาหน่อไม้และปลูกพืชบางชนิดเช่น สับปะรด งามา และมันสำปะหลัง เพื่อบริโภคเองได้เปลี่ยนเป็นการหาหน่อไม้ และปลูกพืชเพื่อขายให้แก่โรงงานผลิตอาหารสำเร็จรูป (ซึ่งเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่ที่กิ่งอำเภอ) โดยเฉพาะในปี พ.ศ.

³⁶บันทึกการสังเกตการณ์ วันที่ 25 ธันวาคม 2526.

2525 ทุกครัวเรือนของหมู่บ้านแห่งนี้ ได้นำหน่อไม้และพืชผลที่ปลูกได้มาขายให้แก่โรงงาน ทำให้ชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น มีการใช้จ่ายเงินซื้อสิ่งที่ต้องการมากขึ้น เช่น เครื่องรับวิทยุ ยารักษาโรค เสื้อผ้า เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการตั้งร้านค้าในหมู่บ้านขึ้น ร้านค้าดังกล่าว นอกจากจะขายสินค้าเบ็ดเตล็ดที่จำเป็น ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในปลายปี พ.ศ. 2526 ได้เริ่มมีการเอาสินค้าประเภทฟุ่มเฟือย เช่น น้ำอัดลมมาจำหน่ายแก่ชาวบ้าน และพบว่าชาวบ้านโดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น เริ่มมีการบริโภคน้ำอัดลมซึ่งถือเป็นสิ่งแปลกใหม่

การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การปกครอง

ประการแรก มีการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านสามารถเรียกร้องความช่วยเหลือ และเสนอความต้องการกับทางราชการได้มากขึ้น โดยทางราชการพยายามที่จะปรับโครงการช่วยเหลือ ให้สอดคล้อง หรือตรงกับความต้องการของชาวบ้านให้มากที่สุด ซึ่งพบว่ามีส่วนทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ตระหนักว่า ตนเองเป็นสมาชิกของระบบการเมืองและมีสิทธิในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ในรูปแบบของการเรียกร้องบริการจากรัฐได้

ประการที่สอง ความเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับชาวบ้าน จากเดิม ก่อนปี พ.ศ. 2525 มีความสัมพันธ์กันน้อย และไม่เอื้ออำนวยต่อความสัมพันธ์อันดีนัก เปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ข้าราชการทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทได้เข้าไปเยี่ยมเยียนไถ่ถามทุกข์ สุข ราษฎรในหมู่บ้านบ่อยครั้งกว่าแต่ก่อน

ประการที่สาม ทางราชการจักให้มีการบริการด้านต่าง ๆ ให้แก่ชาวบ้านมากยิ่งขึ้น มีการเพิ่มเจ้าหน้าที่แนะนำเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง พัฒนาชนบทมากยิ่งขึ้น เช่น พัฒนาการเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ของทหาร เป็นต้น

ประการที่สี่ สถาบันเก่าของหมู่บ้านซึ่งเคยทำหน้าที่ให้คำแนะนำปรึกษาในทุก ๆ ด้านได้แก่ กลุ่มผู้เฒ่าของหมู่บ้าน แม้จะยังได้รับความเคารพนับถืออย่างสูงและเป็นที่ยอมรับ

ปัญหาต่าง ๆ ทางด้านประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ เช่นเดิมแต่ หน้าที่บางด้านเริ่มหายไป เช่นการให้คำปรึกษาทางด้านที่เกี่ยวกับโครงการอันเป็นสาธารณะ ยกตัวอย่างในอดีตการที่ชาวบ้านจะกันหนานบ เพื่อเก็บกักน้ำ จะต้องมีการปรึกษากับผู้เฒ่าของหมู่บ้านก่อน แต่ในปัจจุบัน ชนชั้นนำในหมู่บ้านแบบที่เป็นทางการมักนำเสนอโครงการ และปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ของระบบการเมือง ได้แก่ ปลัดอำเภอ พัฒนาการ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร รวมทั้งผู้ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยไม่ผ่านผู้เฒ่าของหมู่บ้าน

ประการที่ห้า การจัดการและควบคุมหมู่บ้าน ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 มีโครงสร้างที่สลับซับซ้อนมากกว่าเดิม โครงสร้างนี้ได้กำหนดให้มีฝ่ายกิจกรรมถึง 7 ฝ่าย และยังเปิดโอกาสให้ตั้งให้อีก 1 ฝ่าย ถ้ามีความจำเป็นแต่ละฝ่ายมีผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 5 ถึง 9 คน และมีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวกับข้องเป็นที่ปรึกษาฝ่าย นอกจากนั้นภายใต้ฝ่ายต่าง ๆ ยังมีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นได้อีกด้วย ดังนั้นผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งตามกฎหมายดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน ก็มีนายอำเภอ เป็นผู้ควบคุมดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งมีอำนาจในการยุบเลิกฝ่ายกิจการเหล่านั้นได้

ภายใต้โครงสร้างใหม่นี้ ได้เกิดระเบียบการต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นเป็นการสร้างความเป็นราชการให้แก่ชุมชนระดับล่างสุดในทุก ๆ ด้านของวิถีชีวิต เพราะฝ่ายต่าง ๆ 7 ฝ่ายที่กล่าวมาแล้ว ได้ครอบคลุมวิถีชีวิตทุก ๆ ด้านของชุมชนไว้อย่างทั่วถึง การนำเอาระเบียบวิธีการของการจัดการสมัยใหม่มาใช้ จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ในแง่การเมืองการปกครอง กลุ่มคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน จะได้รับการกล่อมเกลารวมกันให้มีความสามัคคีในลักษณะที่เป็นทางการมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจิตวิทยา

ถนนลูกรังเข้าหมู่บ้านทำให้การสัญจรไปมา ระหว่างหมู่บ้านข้างเคียง ถึงอำเภอ และตัวจังหวัดเป็นไปได้อย่างสะดวกเร็วขึ้น เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านมีการสัญจรออกไปนอกหมู่บ้านมากขึ้น ได้พบเห็นความเจริญทางด้านวัตถุจากสังคมภายนอกมากขึ้น

ประกอบกับการได้พบเห็นภาพสังคมภายนอกที่ไกลตัวออกไป จากโทรทัศน์สาธารณะของหมู่บ้าน (ใช้พลังงานแบตเตอรี่) ซึ่งโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นผู้จัดหามาให้ จำนวน 1 เครื่อง ได้ก่อให้เกิดความต้องการใหม่ ๆ ขึ้นหลายประการ ที่ปรากฏชัดได้แก่ ต้องการแต่งการยตามสมัยนิยม ต้องการมีรถจักรยานยนต์ ต้องการบริโภคสินค้าแปลกใหม่ ตามคำโฆษณาทางโทรทัศน์และวิทยุ รถจักรยานยนต์ การเก็งยีนส์ กลายเป็นเครื่องใช้ความมีหน้ามีตาทางสังคม โดยเฉพาะในหมู่บ้านในช่วงระยะเวลาที่ศึกษา (ปลายปี พ.ศ. 2526) ชาวบ้านส่วนใหญ่พยายามอย่างถึงที่สุดที่จะให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้ วิธีการก็คือ หาหน่อไม้ป่าและปลูกพืชซึ่งเป็นที่ต้องการของโรงงานผลิตอาหารสำเร็จรูป ให้มากขึ้นเพื่อขายแก่โรงงานแห่งนั้น แล้วนำเงินที่ได้รับ มาจับจ่ายซื้อสิ่งของที่ต้องการ

สำหรับสิ่งที่ต้องการ แต่มีราคาสูง เช่น รถจักรยานยนต์นั้น ชาวบ้านมักนำวัวควาย ของตนไปแลก* การมีรถจักรยานยนต์ได้ก่อให้เกิดผลกระทบด้านเศรษฐกิจ-สังคมติดตามมาเป็นลูกโซ่ กล่าวคือ เกิดการสัญจรออกไปนอกหมู่บ้านมากยิ่งขึ้น ทั้งที่บางกรณีไม่มีความจำเป็นนัก เช่น ออกไปดูภาพยนตร์ ซึ่งพ่อค้าในเมืองจัดฉายเก็บเงินที่กึ่งอำเภอ ทำให้มีรายจ่ายค่าน้ำมันรถ ค่าซ่อมรถ ค่าบริโภคสิ่งฟุ่มเฟือยต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว

ผลกระทบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการมีระบบการคมนาคมที่สะดวกขึ้นและการมีอุปกรณ์สื่อสารมวลชนที่มีคุณภาพสูงในการส่งข่าวสารทั้งในแง่ความรวดเร็ว และการเห็นภาพได้ชัดเจน เช่น โทรทัศน์ก่อให้เกิดปรากฏการณ์เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในสังคมเมือง บางอย่าง เช่น พบวันรุ่งบางคนเอาผ้าคาดศรีษะ และเต็นเหมือนนักดนตรี "วงสตรีง" ที่แสดงทางโทรทัศน์ เป็นต้น

* อัตราการแลกเปลี่ยน เป็นอัตราที่ผู้วิจัยเห็นว่า ชาวบ้านถูกเอาเปรียบอย่างมาก กล่าวคือ รถจักรยานยนต์ใช้แล้วประมาณ 5-7 ปี (ราคาซื้อขายในเมืองไม่เกิน 10,000 บาท) แต่ในการแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าที่มารับแลกเปลี่ยนในหมู่บ้าน ต้องใช้วัวควาย ขนาดโตเต็มที่ 4 ตัว (ราคารวมกันไม่ต่ำกว่า 20,000 บาท) มาแลก ซึ่งขณะที่ผู้วิจัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ก็มีชาวบ้านนำวัวควายของตนมาแลกรถจักรยานยนต์แล้วถึง 7 คัน.

การเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ที่กล่าวถึงโดยสรุปข้างต้น เป็นทั้งผลโดยตรงและผลข้างเคียง หรือผลกระทบจากการทำสงครามปฎิวัติของฝ่ายคอมมิวนิสต์ และนโยบายต่อต้านและปราบปรามคอมมิวนิสต์ของฝ่ายรัฐบาล เพื่อแย่งชิงการสนับสนุนจากชาวบ้านของหมู่บ้านแห่งนี้ ซึ่งกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเป็นไปเช่นไร และมีส่วนเกี่ยวข้องกับความไว้วางใจทางการเมือง และความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของชนชั้นนำในหมู่บ้านประการใด จะได้นำไปวิเคราะห์ และนำเสนอผลของการศึกษาในบทที่ 3 และบทที่ 4 ต่อไป.

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 2.5 การแต่งกายของหญิงชาวบ้านวัยกลางคน

รูปที่ 2.6 การแต่งกายของกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมด้าน
การแต่งกาย ในภาพจะเห็นว่าวัยรุ่นเหล่านี้เริ่มใส่กางเกงยีนส์แทน
ผ้าถุงและผ้าพื้นเมือง

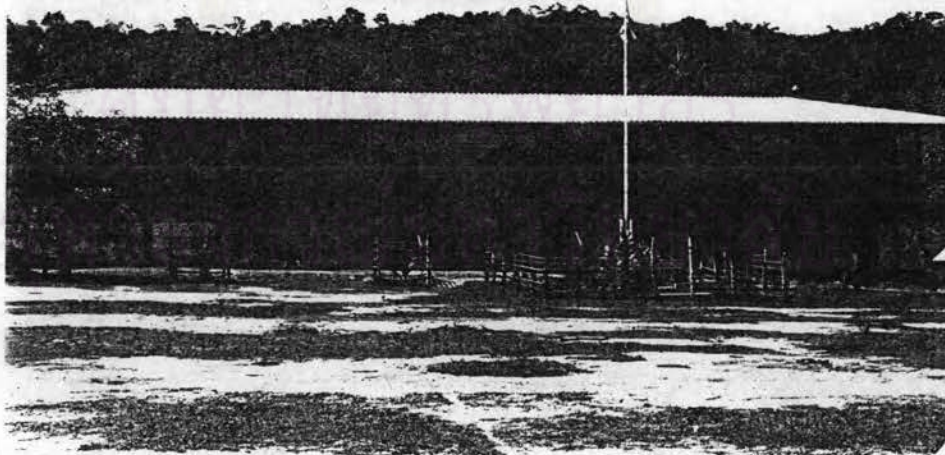
รูปที่ 2.7 สภาพชีวิตความเป็นอยู่ในครอบครัวของชาวบ้าน

รูปที่ 2.8 สภาพบ้านโดยทั่วไป

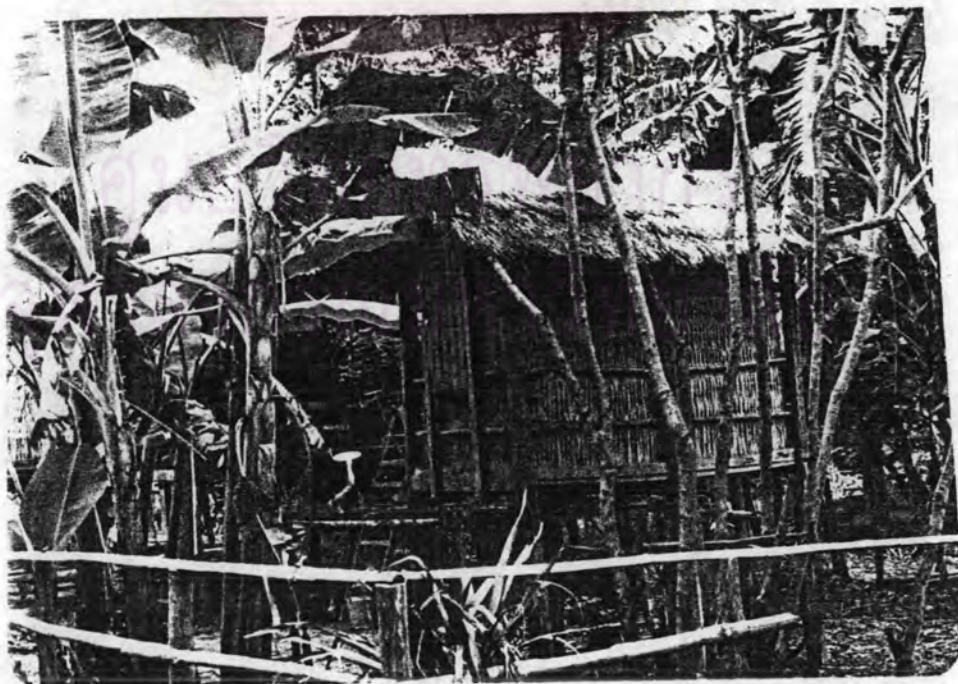
รูปที่ 2.9 ศูนย์โภชนาการเด็กพระราชทาน

รูปที่ 2.10 โรงเรียนประจำหมู่บ้าน ซึ่งในช่วงปี 2520 - 2522
ปิดทำการสอนเพราะครูผู้สอนเกรงอิทธิพลคอมมิวนิสต์

รูปที่ 2.11 ฉางเก็บข้าวซึ่งมีขนาดเล็ก แสดงถึงปริมาณข้าวที่ผลิตได้น้อย
ไม่พอบริโภคตลอดปี

รูปที่ 2.12 การเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านแบบปล่อยปะละเลยตามธรรมชาติ

รูปที่ 2.13 เด็ก ๆ ทำข้าวกินวันต่อวัน ลักษณะ "ตาข้าวสารกรอกหม้อ"

รูปที่ 2.14 พื้นที่เพาะปลูกงาและมันสำปะหลังบริเวณท้ายหมู่บ้าน

